

Eminentissimi Ac Reverendissimi Domini, D. Joannis Baptistæ, Cardinalis De Luca, Theatrum Veritatis Et Justitiæ, Sive Decisivi Discursus

Ad Veritatem Editi In Forensibus Controversiis, Canonicis & Civilibus, in quibus in Urbe Advocatus, pro una partium scripsit, vel Consultus respondit ; Cum Indicibus Argumentorum, Causarum ac Rerum luculentissimis. Opus Tam Judicibus, Quam Causarum Patronis, atque omnibus in utroque Foro ...

Pars I. De judiciis & judicialibus. Hoc est de Sententia & re judicata, Executione, Attentatis, Judice, Notario, Advocatis, Procuratoribus, Expensis, & aliis ad materiam judiciorum. Pars II. Relatio Romanæ Curix forensis, ejusque Tribunalium, & Congregationum

**Luca, Giovanni Battista de
Coloniae Agrippinae, 1691**

Disc. I. De judiciorum divisione, variisque generibus, vel respectivè speciebus, & in quibus Judicium consistat; Et de quo Judiciorum genere agatur in præsentia; Cum aliis proemialibus ad materiam.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74090)

DE JUDICIIS

DISCURSUS PRIMUS

GENERALIS

De Iudiciorum divisione, variisque generibus, vel respectivè speciebus, & in quibus Iudicium consistat; Et de quo Iudiciorum genere agatur in præsentibus; Cum aliis proemialibus ad materiam.

SUMMARIVM.

- 1 Ad quid iudicia inventa sunt.
- 2 Aliud est iudicium civile, & aliud criminale.
- 3 Quæ proprie dicantur iudicia publica & quæ privata.
- 4 Adesse solent iudices civiles, criminales distincti, ut unus in alio causarum genere se non ingerat.
- 5 De distinctione causarum civilium, & ecclesiasticarum, seu canonicarum, sed quod omnes veniant sub nomine civilium ad differentiam criminalium.
- 6 De qua iudiciorum specie hic agatur nempe civilium & de ratione cur de criminalibus non agatur, nisi incidenter.
- 7 De quibus Auctor agat in toto opere Theatri.
- 8 Quare mutetur ordo solitus in hoc volumine.
- 9 De ratione, ob quam in aliis voluminibus agatur de casibus particularibus.
- 10 De generalibus distinctionibus, vel prenotationibus remissivè.
- 11 Quale sit iudicium ordinarium.
- 12 In hoc iudicio sententia sine libello, & absque terminis substantialibus est nulla.
- 13 Termini substantiales servati in iudicio summario, illud faciunt ordinarium.
- 14 In iudicio ordinario intrat appellatio suspensiva.
- 15 Qualis sit causa summaria.
- 16 Aliud est causam esse summariam, & aliud esse esse executivam.
- 17 Aliud est iudicium personale, & aliud reale, & quale sit personale, vel reale.
- 18 Aliud est petitorium, & aliud possessorium, & quale sit unum, vel alterum.
- 19 De possessorio adipiscenda, seu immisionibus, in quibus casibus intret, pluraq; remedia adipiscenda recensentur.
- 20 De altero reintegranda, seu recuperanda.
- 21 De possessorio retinenda, seu manutentionis, & quando sit summarium, & executivum.
- 22 De distinctione inter causas temporales & spirituales.
- 23 Quæ sint causa spirituales distinguitur.
- 24 De distinctione inter iudicium ordinarium, & delegatum.
- 25 De causis extra figuram iudicii.
- 26 De aliis distinctionibus remissivè.
- 27 Ex quibus iudicium constet nempe de actore, reo, & iudice.
- 28 De Principe, vel Fisco in causa propria.

DISC. I.

1 Iudicia omnia, aut dirimendarum controversiarum, aut puniendorum malefactorum causa comparata esse, admonet Cicero in oratione *Card. de Luca de iudiciis & judicialibus*

pro Cecinna, quæ communiter laudant Institutionum interpretes (quorum unum dixisse sufficiat ad hoc ut omnes repetant) *instit. de publ. iudic. §. 1.* Ideoque generica iudiciorum distinctio, quam Imperator Justinianus docet in institutionum titulo de publicis iudiciis, ac bene antiquioribus relatis reasumit modernorum practicum magister concivis meus *Rob. Maranta in spec. seu praxi p. 4. n. 1. & seqq.* Quod scilicet alia sunt iudicia publica, & alia privata; publicorum autem nomine veniunt ea quæ in causis vel actionibus criminalibus consistunt; Privata verò ea sunt quæ in civilibus, ideoque, Aliud est iudicium civile, & Aliud est criminale.

Quamvis etenim de stricta censura, etiam in criminalibus, ea tantum proprie dicantur publica iudicia, quæ illa concernant crimina, quorum accusatio publica, & popularis dicitur, sive (ut Criminalistæ dicunt) ea in quibus ex officio, vel per inquisitionem procedi potest, non autem ea, in quibus non nisi ad partis offensæ accusationem, vel quærelam, quasi quod ista privatorum potius iure censenda sint, unde propterea apud Doctores datur species mixta, quæ de utraque participet; Ideoque, ut patet ex dicto practico, triplex adhibetur generica distinctio, quod scilicet Aliud est iudicium merè criminale, Aliud merè civile; Et aliud mixtum; Nihilominus pro frequentiori loquendi usu ad præfata duo genera distinctio restringi videtur; Mixtorum quæstione cadente, super competentia fori, seu jurisdictione, quando casus præbeat, ut iurisdictiones distinctæ sint, quia nempe alii sint iudices civiles, & alii criminales, ab eodem Principe, vel Domino deputati; Sive quod eiusdem loci sint duo Domini, vel Barones, quorum unus habeat iurisdictionem civilem, & alter criminalem, ut unus in altero causarum genere se non ingerat, vel quod inter eos intret quæstio in casibus mixtis, ut alibi advertitur, *infra hoc tit. disc. 3. & tit. de iurisdic. disc. 77. & 79. Rovit. super prag. 2. de iurisdic. in vicem non turban.*

Ubi etenim cum stricta censura, seu cum verborum rigorosa significatione procedendum esset, neque sufficiens remaneret dicta distinctio causarum civilium, & criminalium, ut supra, cum ad sit etiam altera species causarum spiritualium, seu ecclesiasticarum, quæ differre videntur à civilibus concernentibus materias temporales, juxta utriusque Iuris Civilis, & Canonici divisionem; Adhuc tamen pro communi usu loquendi, genericum vocabulum iudiciorum, seu causarum civilium, congruit omnibus illis causis, & iudiciis, quæ à criminibus non pendeant, sed ab humanis dispositionibus inter vivos, vel per ultimam voluntatem, pro humano commercio, ita discretis à criminalibus,

A

De

De isto autem civilium causarum genere, quod tam prophanas, quam ecclesiasticas vel spirituales quoque complectatur, criminalibus exceptis) in presenti agitur; De altero etenim criminalium genere non tractatur, quoniam licet ante accessum ad Curiam, diversas Judicis gerendo partes, aliquas criminales materias quoque peragere occasio dederit; In Curia tamen, frequentiori occupatorum Advocatorum stylo, fortius autem genio prohibentibus, ab eis abstinui, aliquas tantum agendo, quæ ad effectus civiles, puta confiscationis bonorum *vir. de Regal. disc. 11. & seqq. 123. & 160. & in supplemento. Vel competentie fori cause civilis tenderent de jurisdisc. 79.* Cumque meum fuerit, ac sit institutum, ea tantum posteritati insinuare, quæ practicè mihi peragere in foro occasio dederit, non autem formales, ac absolutas materiarum tractationes assumere ut quatuordecim jam edita volumina docent, unde propterea, Partium, ac Judicium nomina, ut idealitatis suspicio tolleretur, exprimere, opere pretium fuit; Hinc de iis tantum agitur, quæ disputare occasio dedit cum uni omnia peragere non concedatur.

Mutatur autem in hac judiciorum sede, præfatus jam tentus ordo de casibus individualibus agendi, ita subiecta cogente materia; Singularum enim questionum nimium frequentes, peneque quotidianæ disputationes, facultatem quidem præberent, multa, totidemque penè volumina edendi, quæ jam edita sint, quando, insequendo parum apud me commendabilem Consulentiæ stylum, omnia responsa, quæ ad veritatem, vel ad causarum oportunitatem desuper edita sint, ut jacent, luci traderentur; Earumdem etenim propositionum repetitio, quoties absque sine vel misterio fiat, nauseam nimiumque fastidium parit, cum frequentius juris propositiones in idem tendant; Particulares autem adeo frequentes disputationes, factis seu applicationis potius, in hac judiciali materia esse videntur.

Hinc proinde, per discursus generales, plurium, ac plurium particularium casuum complexivos, in hoc libro procedere, congruentius visum est. In aliis etenim materiis, in quibus de causarum iustitia, vel meritis agitur, non superfluum, sed oportunitum, immò necessarium est plures casus in idem tendentes peragere, ut ita edoceantur, causarum decisionem, non à regulis, & theoricis generalibus, sed à singulorum & à casuum circumstantiis pendere, ideoque totam vim in applicatione consistere, eum præcipue in duobus casibus, qui penè identitici videntur, diversimodè judicare oporteat.

Neglectis, itaque illis generalibus præcognitionibus, quæ scholis nimium adaptatæ, foro autem parum congruæ videntur; Super hujus scilicet vocabuli ethymologia, & definitione, diversisque significationibus, quarum novem observat idem prædicorum magister, & concivis illisque distinctionibus quæ antiquis cognitæ erant, moderno autem tempore præsertim in Romana Curia ab aula exulasse videntur, illasque solum reassumendo distinctiones, quas hodierna praxis docet.

Ultra superius insinuatam distinctionem generalem judiciorum civilium, & criminalium, atque ad civilium plures diversasque species descendendo; Ea in primis distinctio est, quod Aliud est judicium ordinarium; Et aliud est summarium, Ordinarium etenim est illud, quod (ubi particulares leges, vel styli aliud non suadeant,) exigit solemnitatem libelli, & litis contestationis, ac etiam publicationis, & conclusionis, aliasque solemnitates ab utroque civili, & canonico jure præscriptas, quæ in

Curia explicantur cum obligatione servandi terminos substantiales, In aliis autem Ditionibus pro eorum diversis styli, ac legibus; Ideoque per sententiam definitivam non autem per decretum causa terminanda est.

Istaque solemnitas, vel tela judiciaria adeo connaturalis est judicis ordinariis, ut non solum in iis quæ talia sunt, necessaria sit, adeo ut alias sententia sine libello, vel alia petitione, quæ loco libelli succedat, (ut in aliquibus Curia Tribunalibus est monitorium) Jac sine aliis solemnitatibus, quæ ut supra sub nomine servationis terminorum substantialium in curia explicantur, nulla, & invalida sit.

Sed etiam quando adhibeantur, operantur ut illud judicium, quod aliàs de sui natura summarium sit, & executivum ita reddatur ordinarium, sibi que imputet Actor qui cum possit tenere viam summariam, & executivam, istam ordinariam adhibeat, ut infra in singulis judiciis, vel remediis, eorumque particularibus rubricis advertitur. Licet aliqua adsint judicia summaria, & executiva, in quibus ista terminorum servatio quoque intrat, ut in eorum, sed de magis distinctè advertitur, *in discursu in quo agitur de servatione terminorum substantialium.*

Ac etiam hoc judicio ordinario, connaturalis est appellatio, adeo ut illud terminari non dicatur nisi per rem judicatam, quæ resulter à neglecta appellatione infra tempus præfinitum; Vel ab eiusdem jam interpositæ desertione, ob lapsum fatalium; Sive per tres sententias conformes; Et nihilominus, etiam in his casibus, adhuc aliud suppetit remedium restitutionis in integrum.

Summarium verò est illud, quod dictis solemnitatibus non subjacet, sed nullas vel aliquas respectivè exigit pro diversis styli, ut pariter infra judiciorum, vel actionum in singulis Rubricis advertitur, istudque subdistinguitur in duas species, quorum unum dicitur executivum excludens appellationem suspensivam, illamque devolutivam tantum admittens, Aliud verò est appellabile ad utrumque effectum; Stant etenim bene simul, quod causa dicatur summaria, ad effectum, ut non subjacet illi rigorose formæ, vel telæ judiciariæ, cui subjacet causa ordinaria, & tamen quod non sit executiva, sed appellabilis; Ut inter plura exempla habemus in materia locationis, tam favore locatoris pro solutione pensionis, ac restitutione rei locatæ, illa finita, quam favore conductoris pro consignatione rei conductæ, ac præstatione patientiæ, quod si causa dicitur summaria, & tamen in puncto juris communis, quando lex particularis, vel consuetudo contrarium non disponat, (ut in domibus habitationis consuetudo penè universalis disponere videtur,) ex veteriori sententia non sit executiva, sed appellabilis, cū similibus, *de locat. & conduct. disc. 34. & inf. in eo discursu in quo de judicio pro personibus domorum agitur*

Alia est generalis distinctio, inter actionem, seu seu judicium personale, & reale; Personale enim est illud, quod in vim obligationis resultantis ex contractu vel quasi, vel ex delicto, vel quasi indistinctè afficit personam debitoris, seu alias aliquid præstare debentis, absque restrictione ad certam rem reale autem dicitur illud, quod certam rem profequitur, atque etiam absque obligatione personali, exercibile est contra tertium, qui rem profequendam possideat, vel detineat.

Istudque ultimum judicium reale, in alias duas subdistinguitur species, quoniam; Aliud dicitur petitorium, quod idem est ac ordinariū, quale (exempli gratia) est illud rei vendicationis, seu alicujus rei, vel

vel juris, omnimodas ac plene adjudicationis jure domini sui seu pertinentiæ; Aliud verò est possessorium, quod generaliter de sui natura est summarium, atque concernit solum possessionem, reservando alteri iudicio ordinario cognitionem totalis pertinentiæ, vel domini.

Possessorium autem subdistinguitur in tres alias species; Quorum unum dicitur adipiscende; Alterum recuperanda; Et alterum retinende possessionis; Primum verò quod generaliter in Curia sub nomine immisionis explicari solet, sub se plures continet species subalternas, seu remedia, cum quibus controversæ rei, vel juris possessio adipiscatur; Primo nempe est remedium *l. fin. Cod. de Edict. diu. Adr. tollen.* quod conceditur directo, & immediato, ac etiam mediato, & fideicommissario heredi ex testamento, Sive ad instar, conceditur etiam feudatario, vel emphyteutæ in vim investituræ, quæ speciem testamentorum ad hunc effectum redolere videtur; Secundo interdictum quorum bonorum, quod conceditur legitimo heredi ab intestato; Tertio interdictum quorum legatorum, quod legatario vel fideicommissario certæ rei, ad ipsam obtinendam competit; Quarto salviani; Quinto illud quod hypothecariæ dicitur, Sexto alterum associationis favore creditoris ad bona sibi affecta, & Et septimo illud quod pro executione literarum datur in beneficiis.

Alterum est interdictum reintegranda seu recuperanda possessionis, qua possessor fuerit spoliatus; illudque antiquitus in curia frequens erat, hodie verò raro ob appellationem, quam admittit, ut in eius rubrica.

Et alterum est interdictum retinende, quod in Curia frequentius ac vulgò sub vocabulo manutentionis explicatur in puncto juris, pariter subdistinguitur in duas species, quod scilicet Aliud est summarium, quod etiam summarissimum dici solet, Hispani autem vocant *interim*; Et aliud est plenarium; Verum in Curia ista distinctio ab aula recessisse videtur, cum indefinè hoc manutentionis remedium summarium reputetur, eo casu excepto in quo per sententiam diffinitivam in forma iudicii ordinarii procedatur, quod nimium rarum est, cum tunc processus exequutivi beneficium, aliaque remedia amittat, ut pariter in ejus particulari rubrica advertitur.

Alia item est generica iudiciorum seu causarum distinctio, quod Alia sunt causæ laicales, seu temporales, quæ in Curia profana dicuntur, utpote bona, vel jura merè temporalia concernentes; Alia verò sunt causæ ecclesiasticæ, vel spirituales, (quæ vocabula synonyma sunt) concernentes bona, vel jura spiritualia seu ecclesiastica, ut ex gratia sunt, matrimonia, decimæ, beneficia, pensiones, jurisdictiones, & præminentie spirituales, cum similibus.

Istaque secunda species causarum ecclesiasticarum in Curia ex quodam eius stylo ad certum particularem effectum, remissoria vel compulsoria, diversa fortitur vocabula, quoniam quando de his agit, sub causarum spiritualium nomine non veniunt nisi beneficia, reliquæ autem omnes dicuntur profana, quamvis essent matrimoniales, vel decimales, seu alias merè ecclesiasticæ ac spirituales, quales ad omnes alios effectus censentur.

Quamvis autem dari soleat distinctio inter iudicium ordinarium, & delegatum, ut patet ex dicto practico, & aliis non tamen ista distinctio ipsis causis vel iudiciis congruere videtur, sed potius iudicibus, ob eorum facultatum divisam speciem vel

Card. de Luca de iudicijs & judicialibus.

naturam, ideoque sub iudicium potius quam iudiciorum sede id cadit, *infra disc. 3.*

Datur quoque alia distinctio inter causas judiciales & extra judiciales, vocando extra judiciales illas, quæ sine processu, & absq; aliqua tela iudicii, summarie cognoscuntur, Puta in Curia per Sacras Congregationes Cardinalium, vel in nudiis, & in eporiis; Aut in exercitu more militari, vel mercantili respectivè sive etiam per arbitros vel arbitratores; Atque in plerisque Civitatibus (laudabiliter quidem) pro facilitate, ac libertate commercii per peritos in ea arte vel ministerio, neglectis juris apicibus, Legistarumque frequenter irrationalibus subtilitatibus, vel traditionibus, seu verius superstitionibus sunt illi qui Iudices pectorales vulgò dici solent, sed ista species cadit sub genere causarum summariarum, ut infra in earum sede.

Alia verò distinctiones, quas curiosus terminorum seu vocabulorum indagator videre poterit apud prædictum, & alios practicos vel recesserunt ab aula, vel revera coincidunt in distinctionibus supra recensitis.

Generaliter autem iudicium, tale quale sit, cuiuscumque generis, vel speciei, ad sui essentiam tria vulgaria exigit requisita, seu tres pernecessè exigit personas, ex quibus illud constitui dicitur, nempe, ex Actore, ex Reo, & ex iudice, sine quibus iudicium non datur, etiam ubi agatur de iudiciis criminalibus ex officio seu per inquisitionem absque accusatore, quoniam fiscus nomine Reipublicæ, partes actoris gerere dicitur, *infra disc. seqq.*

Et quamvis plures personæ a lege privilegiatæ sint, ut iudices in causis propriis esse valeant, ut præsertim sunt supremi Principes habentes fiscum, cui hoc privilegium conceditur, adeo ut apud vulgus, una & eadem reputari soleat persona, iudicis, & Partis; Adhuc tamen ista personarum distinctio verificari dicitur; Vel quia Princeps non per se ipsum, sed per Tribunalia ac Magistratus à se deputatos iudicare solet; Vel quia ubi etiam per se ipsum iudicare velit, eius officialis, vel minister fiscalis, partes actoris, vel rei respectivè explicare dicitur, juxta frequenter in omni ferè materia enunciata distinctio plurium personarum formalium in eadem persona, materiali, *infra disc. 3.*

Agendo autem de iis quæ generaliter concernunt hanc iudicalem, seu practicam materiam, pro frequentiori usu exemplificatur praxis Curia Romanæ, ac etiam in aliqua parte illa Tribunalium Regni Neapolitani, Non quidem taxativè sed demonstrativè, tanquam de Regionibus in quibus earumque Tribunalibus, in vita forensis ingressu, ac respectivè progressu, praticare occasio dedit, cum prudentiæ regulæ non concedant practicè loqui de iis, quæ praticata non sint.

De actore, & de Reo. Et quando unus vel alter dicatur; Et de effectibus resultantibus ex una, vel altera persona.

SUMMARIUM.

- 1 Actor dicitur ille, qui primus est in iudicio.
- 2 Sed quod ad id dignoscendum spectari potius debet effectus.
- 3 An intentans iudicium l. diffamari dicatur actor vel reus.
- 4 Vocatus ad iudicium quatenus velit, suaq; putaverit interesse an sit actor, vel reus.

A 2

5 Actor